అధ్యాయం-3

సంపూర్ణ పారిశుధ్య పథకం/
నిర్మల్ భారత్ అభియాన్‌పై ఆడిట్ సమీక్ష

పంచాయతీరాజ్ మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి శాఖ

పేజీలు 31 - 49

3.1 పరిచయం

సంపూర్ణ పారిశుధ్య పథకాన్ని (టీఎస్‌సీ) కేంద్ర ప్రభుత్వం 1999లో ప్రవేశపెట్టింది. గ్రామీణ పారిశుధ్య రంగంలో దీర్ఘకాలిక సంస్కరణలు తీసుకురావటం దీని లక్ష్యం. ఈ పథకానికి ప్రేరణనివ్వటం కోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం 2003 లో నిర్మల్ గ్రామ పురస్కార్‌ను (ఎన్‌జీపీ) కూడా ఆరంభించింది. ఎన్‌జీపీ విజయం తాలుకు ఉత్సాహంతో టీఎస్‌సీని 2012 లో నిర్మల్ భారత్ అభియాన్ (ఎన్‌బీఏ)గా మార్చి పల్లెపట్టులలో పారిశుధ్య వికాసాన్ని మరింత వ్యూహాత్మకంగా విస్తృత ప్రాతిపదికన సాధించ సంకల్పించింది.

టీఎస్‌సీ/ఎన్‌బీఏ విశిష్టతలు
• మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికి ప్రోత్సాహకమివ్వటం ద్వారా గ్రామీణ బీపీఎల్/ఏపీఎల్[1] కుటుంబాలన్నింటికీ 2012 లోగా ప్రయోజనాలను విస్తరింపచేయటం (*దీనిని 2011 లో 2022 వరకూ పొడిగించారు);*
• ఆరోగ్యంపట్ల ప్రజలకు అవగాహన కల్పించటం ద్వారా మన్నికైన పారిశుధ్య వసతులను పెంపొందించే లాగున పంచాయతీరాజ్ సంస్థలను, సమాజాన్నీ ప్రేరేపించటం;
• పాఠశాలలో మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం (2008 మార్చి), అంగన్‌వాడీలలో కూడా మరుగుదొడ్ల సదుపాయం (2009 మార్చి) కల్పించటం (*దీనిని 2011 లో 2013 వరకూ పొడిగించారు);*
• గ్రామాలలో పారిశుధ్య సామాగ్రి దుకాణాలు, ఉత్పత్తి కేంద్రాలు స్థాపించి చవకగానూ జీవావరణపరంగా సురక్షితంగానూ ఉండే పారిశుధ్య విధానాలను ప్రోత్సహించటం;
• ఘనవ్యర్థాలు, ద్రవవ్యర్థాల నిర్మూలనపై దృష్టి సారించి పర్యావరణహితమైన పారిశుధ్య పద్ధతులను ప్రజా నిర్వహణలో అభివృద్ధి చేయటం.

3.2 వ్యవస్థాగత నిర్మాణం

రాష్ట్ర నీటి సరఫరా, పారిశుధ్య మిషన్ (ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్)[2] అనే సంస్థ రాష్ట్రంలో ఎన్‌బీఏ అమలుచేసేందుకు నోడల్ ఏజన్సీగా వ్యవహరిస్తుంది. ప్రాజెక్టు డైరెక్టరు దీనికి నేతృత్వం వహిస్తారు. గ్రామీణ నీటి సరఫరా మరియు పారిశుధ్యశాఖ (ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ఎస్) ముఖ్య కార్యదర్శి ఈ సంస్థకు ఛైర్మన్‌గా వ్యవహరిస్తూ విధానపరమైన నిర్దేశంతోపాటు సమగ్ర పర్యవేక్షణ కూడా చేస్తారు. ఇక జిల్లా స్థాయిలో జిల్లా నీటి సరఫరా, పారిశుధ్య మిషన్ (డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్) (దీనికి ఛైర్మన్ అధిపతి), జిల్లా ప్రజా పరిషత్, ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ఎస్ ఇంజనీరింగ్ డివిజన్లు, మండలపరిషత్ అభివృద్ధి అధికారులు, గ్రామీణ నీటి సరఫరా, పారిశుధ్య కమిటీలు ఉంటాయి.

3.3 ఆడిట్ విధివిధానాలు

3.3.1 ఆడిట్ లక్ష్యాలు

ఈ దిగువ అంశాలను నిర్ధారించుకోవటం కోసం ఆడిట్ ఈ సమీక్షను చేపట్టింది.

- గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పారిశుధ్య విస్తరణ త్వరితంగా జరిగేందుకు తగు ప్రణాళిక రూపొందించారా;
- ప్రజలలో అవగాహన కల్పించి ఆసక్తిని పెంపొందించే విధంగా టీఎస్‌సీలోని అన్ని అంశాలనూ కట్టుదిట్టంగా అమలుచేశారా;

---

[1] దారిద్ర్యరేఖకు దిగువన, ఎగువన ఉన్న కుటుంబాలు, ఎస్సీ/ఎస్టీ, చిన్న, సన్నకారు రైతులు, భూమిలేని పేదలు, వికలాంగులు, మగదక్షత లేని కుటుంబాలు

[2] పంచాయతీరాజ్ మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి (ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్) శాఖ జీఓఎమ్ఎస్ నెం.460 తేదీ 19 డిసెంబరు 2002 ద్వారా ఆవిర్భవించింది. ఇందులో 17 మంది సభ్యులుంటారు

- పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలు, వ్యక్తిగత కుటుంబాల విషయంలో లక్ష్యాలమేరకు కార్యక్రమాన్ని అమలు చేశారా;
- కార్యక్రమాన్ని ప్రభావశీలంగా అమలు చేసేందుకు తగిన నిధులు సమకూర్చి వాటిని కార్యసాధకంగా వినియోగించారా;
- పర్యవేక్షణ, మూల్య నిర్ధారణ వ్యవస్థలు సమర్ధవంతంగా పని చేస్తున్నాయా.

3.3.2 ఆడిట్ ప్రామాణికంగా తీసుకున్న అంశాలు

ఆడిట్ పరిశీలనలను ఈ కింది ప్రామాణికాంశాలతో సరిపోల్చుకోవటం జరిగింది:

- ఆయా సంవత్సరాలకు సంబంధించిన రాష్ట్ర బడ్జెట్‌లు;
- టీఎస్‌సీ, ఎన్‌బీఏ గురించి కేంద్ర ప్రభుత్వం పలు విడతలుగా జారీచేసిన మార్గదర్శకాలు;
- కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు సమయానుసారం వెలువరించిన ఆదేశాలు, మార్గసూచీలు, ఉత్తర్వులు;
- జిల్లాలవారీగా ప్రాజెక్టు అమలు ప్రణాళికలు, ఇంకా ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, డీడబ్ల్యుఎస్‌సీ సమావేశాలలో చేసిన నిర్ణయాలు;
- ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆర్థిక నియమావళి.

3.3.3 ఆడిట్ పరిధి, ఆడిట్ పద్ధతి

ఆడిట్ తనిఖీలు 2013 జూలై, ఆగస్టు నెలల్లో చేపట్టి, ఇందులో 2008-13 సంవత్సరాల నడుమ టీఎస్‌సీ/ఎన్‌బీఏ అమలుతీరును సమీక్షించటం జరిగింది. ఈ ఆడిట్ విశ్లేషణలో భాగంగా యాదృచ్ఛిక నమూనా ప్రాతిపదికన ఎంపిక చేసుకున్న ఆరు జిల్లాలలో[3] ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎస్ శాఖ, ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, డీడబ్ల్యుఎస్‌ఎమ్ కార్యాలయాలలోని రికార్డులను తనిఖీ చేయటం జరిగింది. ఎంపికచేసిన ప్రతి జిల్లా నుంచి మూడు మండలాలను, అలాగే ప్రతి మండలం నుంచి పదేసి గ్రామ పంచాయతీలను రికార్డుల పరిశీలనకు తీసుకోవటం జరిగింది. నమూనా తనిఖీ చేసిన గ్రామాల నుంచి 1,427 యూనిట్లను[4] యాదృచ్ఛిక విధానంలో ఎంపిక చేసి క్షేత్రస్థాయి సర్వే, నిర్మాణాల ప్రత్యక్ష పరిశీలన చేయటం జరిగింది. కార్యక్రమం అమలుపై అభిప్రాయ సేకరణ కోసం 2,183 మంది లబ్ధిదారులను సంప్రతించటం జరిగింది. ఆడిట్ కోసం ఎంపిక చేసిన నమూనా వివరాలు ***అనుబంధం-3.1*** లో ఉన్నాయి. టీఎస్‌సీ/ఎన్‌బీఏ అమలుపై ఆడిట్ సమీక్ష చేపడుతున్న విషయం ప్రభుత్వానికి 2013 మే నెలలో తెలియచేసి ఆడిట్ లక్ష్యాలు, ఆడిట్ పరిధి, ఆడిట్ పద్ధతి, నమూనా ఎంపిక వివరాలను ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్ అధికారులకు వివరించటం జరిగింది. సమీక్షానంతర సమావేశం 2014 మార్చి నెలలో నిర్వహించి, ఆడిట్ పరిశీలనలను అక్కడ చర్చించి, ప్రభుత్వం ఇచ్చిన సమాధానాలను ఈ నివేదికలో తగు రీతిన పొందుపరచటం జరిగింది.

3.4 నిధుల సమీకరణ

టీఎస్‌సీ కోసం నిధులు కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు పట్టిక 3.1 లో వివరించిన నిష్పత్తిలో సమకూరుస్తాయి. వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లకు లబ్ధిదారులు కూడా కొంత ఖర్చును భరించవలసి ఉంటుంది. ఆమోదం పొందిన జిల్లా ప్రణాళికల ప్రకారం కేంద్ర ప్రభుత్వం నిధులను 2010 సెప్టెంబరు వరకూ జిల్లా అమలు సంస్థలకే నేరుగా పంపించేది. తదుపరికాలంలో నిధులను కేంద్రీయ ప్రణాళికా పథకాల పర్యవేక్షణ వ్యవస్థ (సీపీఎస్‌ఎమ్‌ఎస్) ద్వారా

[3] అనంతపురం, కృష్ణా, మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరు, రంగారెడ్డి, వరంగల్

[4] వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లు (టీఎస్‌సీ అమలుచేసిన యూనిట్లు 971, టీఎస్‌సీ అమలు చేయనివి 346); పాఠశాల మరుగుదొడ్లు - 84; అంగన్‌వాడీ మరుగుదొడ్లు - 26 (మహబూబ్‌నగర్, రంగారెడ్డి, వరంగల్ జిల్లాలలో)

ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ నియమిత బ్యాంకు (యూనియన్ బ్యాంక్ ఆఫ్ ఇండియా) ఖాతాకు విడుదల చేస్తున్నారు. టీఎస్‌సీ లోని కీలక అంశాలు (కాంపొనెంట్లు), మొత్తం కేటాయింపులో వాటి వాటా, ప్రతి సబ్ కాంపొనెంటుకూ నిధుల సమీకరణ వివరాలు పట్టిక 3.1 లో ఉన్నాయి.

పట్టిక 3.1

క్రమ సంఖ్య	కాంపొనెంటు	మొత్తం ప్రాజెక్టు వ్యయంలో కేటాయింపు శాతం	నిధుల సమీకరణ		
			కేంద్రం (%)	రాష్ట్రం (%)	లబ్ధిదారులు (%)
1	ఐఈసీ, ప్రేరణ, అవగాహన వంటి సన్నాహక కార్యక్రమాలు	15% వరకు	80	20	0
2	ప్రత్యామ్నాయ పంపిణీ యంత్రాంగం (ఉత్పత్తి కేంద్రాలు (పీసీ)/గ్రామీణ పారిశుధ్య సామాగ్రి దుకాణాలు (ఆర్ఎస్ఎమ్)	5% వరకు (జిల్లాకు గరిష్ఠంగా ₹35 లక్షలు - పీసీ/ఆర్ఎస్ఎమ్‌లకు, సామూహిక అరువు కింద రివాల్వింగ్ ఫండ్‌గా మరొక ₹50 లక్షలు)	80	20	0
	రివాల్వింగ్ ఫండ్	5% వరకు	80	20	0
3	(i) వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లు	సమగ్ర విస్తరణకు వాస్తవంగా అవసరమయ్యే మొత్తం	₹3200	₹1400	₹900
	(ii) సామూహిక మరుగుదొడ్లు		60	30	10
4	పాఠశాల, అంగన్‌వాడీ మొదలైన వాటిలో మరుగుదొడ్లు (హార్డ్‌వేర్, సర్వీసులు)	సమగ్ర విస్తరణకు వాస్తవంగా అవసరమయ్యే మొత్తం	70	30	0
5	ఆఫీసు ఖర్చులు, శిక్షణ, సిబ్బంది, పర్యవేక్షణ, మూల్య నిర్ధారణ మొదలైనవి	5% కన్నా తక్కువ (2011)	80	20	0
		4% వరకు (2012)	80	20	0
6	ఘనవ్యర్థాలు/ద్రవవ్యర్థాల నిర్మూలన (క్యాపిటల్ వ్యయం)	10% వరకు (2011)	60	20	20
		ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ ప్రకారం వాస్తవ వ్యయం పరిమితికి లోబడి (2012)	70	30	0

కేంద్ర ప్రభుత్వం తన వాటాను రెండు విడతలుగా ఇస్తుంది. రెండవ వాయిదాను మాత్రం కొన్ని షరతులమేరకు విడుదల చేస్తుంది. అవి: లక్ష్యాలు సాధించటం, పదిహేను రోజులలోగా తన వాటా మొత్తం విడుదల చేస్తానని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం హామీ ఇవ్వటం, ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ దగ్గర ఉన్న నిధులలో 60 శాతం వినియోగించటం, ఆడిట్ సర్టిఫికెట్లు, వినియోగ ధృవపత్రాలు సమర్పించటం మొదలైనవి. కేంద్రం నుంచి నిధులు వచ్చిన 15 రోజులలోగా వాటిని ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ తనవాటాతో కలిపి డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్‌లకు విడుదల చేస్తుంది. తిరిగి డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్‌లు నిధులను వివిధ అమలు సంస్థలకు పంపిణీ చేస్తాయి.

3.5 ఆర్థిక, వాస్తవిక లక్ష్యసాధన

3.5.1 ఆదాయ వ్యయాలు

కేంద్ర ప్రభుత్వం ఈ నిధులను రాష్ట్ర బడ్జెటరీ వ్యవస్థతో సంబంధంలేకుండా నేరుగా ఇస్తుండటం వలన ఈ ఖర్చుల జాడలు వినిమయపద్దులలోకానీ, ఆర్థికపద్దులలోకానీ కనిపించవు. ఈ కార్యక్రమానికి సంబంధించి 2008-13 సంవత్సరాల నడుమ చోటుచేసుకున్న రాబడులు, ఖర్చుల వివరాలు చార్టు 3.1 లో ఉన్నాయి.

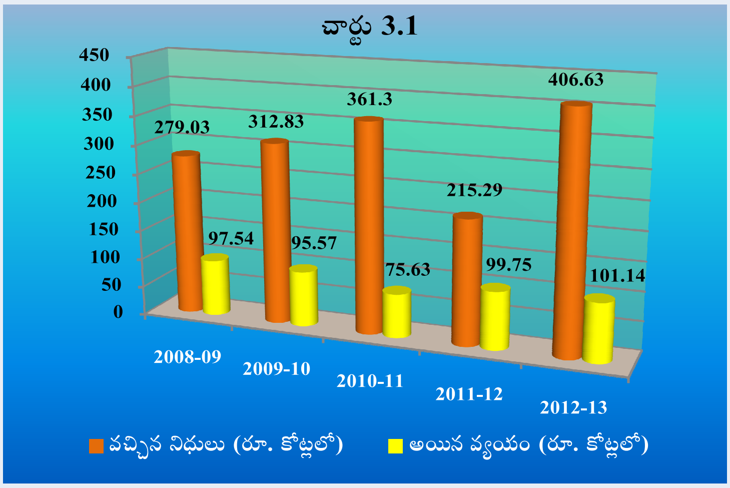

మూలం: ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఆడిట్ నివేదికలు

ఈ ప్రక్క చార్టులో వివరించిన విధంగా 2008-13 సంవత్సరాల నడుమ వచ్చిన నిధుల నుంచి చేసిన ఖర్చులు 21 నుండి 46 శాతం ఉన్నాయి. వినియోగం కాకుండా మిగిలి పోయిన నిధులు వివిధ డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్‌ల దగ్గర ఉన్నాయి. ఈ నిధులు పూర్తిగా వినియోగంకాక పోయినాగానీ ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ మాత్రం నిధులను ఇస్తూనే ఉంది.

3.5.2 వాస్తవ పురోగతి

టీఎస్‌సీ అమలుచేయటంలో 2009-13 సంవత్సరాల నడుమ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం సాధించిన వాస్తవ పురోగతి ఈ కింది విధంగా ఉంది (2008-09 సంవత్సరపు వివరాలను ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఇవ్వలేదు):

పట్టిక 3.2

సంవత్సరం	వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లు (లక్షలలో)		వివిధ సంస్థలలో మరుగుదొడ్లు		సామాజిక మరుగుదొడ్ల సముదాయాలు		పారిశుధ్య సామాగ్రి దుకాణాలు/ ఉత్పత్తి కేంద్రాలు		ఘన/ద్రవ వ్యర్థాల నిర్మూలన (ప్రాజెక్టులు)	
	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి
2009-10	13.73	5.83 (42%)	30040	3001 (10%)	0	13	0	0	0	0
2010-11	20.90	10.50 (50%)	14392	4777 (33%)	89	27 (30%)	0	0	3378	289 (9%)
2011-12	13.62	4.84 (36%)	18403	6850 (37%)	111	21 (19%)	0	0	5365	673 (13%)
2012-13	12.64	2.88 (23%)	44049	5759 (13%)	61	09 (15%)	155	61 (39%)	3482	0 (0%)
మొత్తం	**60.89**	**24.05**	**106884**	**20387**	**261**	**70**	**155**	**61**	**12225**	**962**

మూలం: ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ రికార్డులు
బ్రాకెట్లలో ఉన్న అంకెలు లక్ష్య సాధన శాతాన్ని సూచిస్తాయి

వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం 2009-10 సంవత్సరంలోని 42 శాతం నుంచి 2010-11 సంవత్సరంలో 50 శాతానికి పెరిగినా, 2011-12లో 36 శాతానికీ, 2012-13లో ఏకంగా 23 శాతానికీ తగ్గిపోయింది. అదే విధంగా, వివిధ సంస్థలలో మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం కూడా 2009-10 లోని 10 శాతం నుంచి 2010-11లో 33 శాతానికీ, 2011-12లో 37 శాతానికీ పెరిగి, 2012-13లో 13 శాతానికి పడిపోయింది. సామాజిక మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం 2010-11 సంవత్సరంలో 30 శాతం ఉండగా అది 2012-13లో 15 శాతం మాత్రమే. అదేవిధంగా, ఘన/ద్రవ వ్యర్థాల నిర్మూలన ప్రాజెక్టుల లక్ష్యసాధన 2010-11లోని 9 శాతం నుంచి 2011-12 సంవత్సరంలో 13 శాతం నమోదుకాగా 2012-13లో ఇది సున్నాకు చేరుకుంది. ఇక గ్రామీణ పారిశుధ్య దుకాణాలు, ఉత్పత్తి కేంద్రాల కోసం 2009-12 సంవత్సరాల మధ్య లక్ష్యాలేవీ నిర్ణయించలేదు. ఐతే, 2012-13లో మాత్రం లక్ష్యాలను 39 శాతం మేర సాధించారు. ఆవిధంగా, టీఎస్‌సీ కార్యక్రమాన్ని కార్యసాధకంగా అమలుచేయటం కోసం తలపెట్టిన ప్రత్యామ్నాయ పంపిణీ యంత్రాంగం ఊపందుకోలేదు.

వార్షిక అమలు ప్రణాళిక (ఏఐపీ) కోసం నిర్దేశించిన లక్ష్యాలు ఉజ్జాయింపున లెక్క కట్టినవేననీ, కార్యక్రమాన్ని 2012 నాటికి పూర్తిచేయాలనే తలంపుతో లక్ష్యాలను చాలా హెచ్చుస్థాయిలో నిర్ణయించారనీ, అయితే లబ్ధిదారుల నుంచి డిమాండు లేనందున క్షేత్రస్థాయిలో లక్ష్యసాధన సాధ్యమవలేదనీ ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఇది ప్రజలలో చైతన్యం కల్పించి ప్రోత్సహించవలసిన కార్యక్రమం కనుక ప్రభుత్వం ఐఈసీ కార్యకలాపాలను మరింత శ్రద్ధగా చేపట్టి, ప్రజలకు అవగాహన కల్పించి, ఆసక్తిని పెంపొందించవలసి ఉంది.

3.6 ప్రణాళిక

3.6.1 స్థానిక సమాజం భాగస్వామ్యం

ఇళ్లలోనూ, పాఠశాలలలోనూ పారిశుధ్య వసతులు, పరిశుభ్రమైన పరిసరాలతోపాటు సమాజం అవసరాలకు తగినట్లు ప్రత్యామ్నాయ పంపిణీ యంత్రాంగం నెలకొల్పే దృఢ సంకల్పంతో ప్రజలలో అవగాహన పెంపొందించి ఆసక్తిని రేకెత్తించటం కోసం టీఎస్‌సీ పథకాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వం ఒక 'సమాజ ప్రేరిత' 'ప్రజాముఖ' కార్యక్రమంగా ప్రవేశపెట్టింది.

పల్లెసీమలలోని ఇళ్లు, పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలు, సామాజిక మరుగుదొడ్ల సముదాయాలలో పారిశుధ్య వసతులకు గుర్తింపును కలిగించటం కోసం ఐఈసీ కార్యకలాపాలు దోహదపడాలని టీఎస్‌సీ మార్గదర్శకాలలో సూచించారు. అంతేకాకుండా, గ్రామీణ నీటిసరఫరా, పారిశుధ్య కమిటీలను (వీడబ్ల్యూఎస్‌సీ) ఏర్పాటుచేసి ప్రతి గ్రామంలోనూ ప్రజలకు ప్రేరణ కల్పించి, సంఘటితం చేయటం ద్వారా కార్యక్రమం అమలుకు ఊతమివ్వాల్సి ఉంటుంది. అయితే, 2013-14 సంవత్సరపు వార్షిక ప్రణాళిక (ఏఐపీ) పరిశీలించగా 13,501 వీడబ్ల్యూఎస్‌సీలు ఏర్పడగా (21,757 గ్రామ పంచాయతీలకుగాను) వీటిలో 2013 జనవరి చివరినాటికి కేవలం 10,132 వీడబ్ల్యూఎస్‌సీలు మాత్రమే (47 శాతం) పనిచేస్తున్నాయి. వీడబ్ల్యూఎస్‌సీలను ఏర్పాటుచేసే పని జరుగుతున్నదనీ 2014 మార్చిలోగా ఇది పూర్తవుతుందనీ ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

3.6.2 నైపుణ్య వికాసం

వీడబ్ల్యూఎస్‌సీ, పీఆర్ఐ సభ్యులతోపాటు బ్లాకు, మండల, జిల్లాస్థాయి నిర్వాహకులకూ, అదేవిధంగా నియోజిత ప్రజారోగ్య కార్యకర్తలు (ఆశా), ఇంకా ఆరోగ్య శిక్షణా నిర్వాహకులు, అంగన్‌వాడీ కార్యకర్తలకు అవసరమైన శిక్షణ[5] కల్పించవలసి ఉంటుంది. స్వయం సహాయక బృందాలకు తాపీ పనులు, ఇటుకల ఉత్పత్తి, పారిశుధ్య పరికరాల ఉత్పత్తిలో శిక్షణనివ్వాలి. ఆదేవిధంగా బ్లాకు/మండలస్థాయి, బ్లాకు రిసోర్స్ సెంటర్లు (బీఆర్‌సీ) ఏర్పరచి గ్రామీణ సమాజాన్ని, గ్రామపంచాయతీలను, వీడబ్ల్యూఎస్‌సీలను తగు శిక్షణ, ప్రేరణతో ప్రోత్సహించాలి.

నమూనా తనిఖీ చేసిన యూనిట్లలో రికార్డులు పరిశీలించగా మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో శిక్షణ తరగతులు ప్రోత్సాహకరంగానే ఉండగా, నెల్లూరు జిల్లాలో మాత్రం గ్రామపంచాయతీలలో శిక్షణకు తగు ఏర్పాట్లులేవని తెలిసింది. అనంతపురం, కృష్ణా, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో ఇవి అంత సమర్థవంతంగా లేవు. ఇక వరంగల్ జిల్లాలో నిర్వహించిన శిక్షణ కార్యక్రమాల వివరాలను డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయం ఆడిట్‌కు అందచేయలేదు.

వరంగల్ జిల్లాలో బీఆర్‌సీలు ఏర్పాటు కాలేదు. ఇక కృష్ణా, అనంతపురం జిల్లాలలో బీఆర్‌సీలను ఏర్పాటు చేసినాగానీ వాటి పనితీరు కార్యసాధకంగా లేదు. అలాగే, రంగారెడ్డి, మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరు జిల్లాలలో బీఆర్‌సీలు ఏర్పడినాగానీ వాటి కార్యకలాపాల ఆనవాళ్లు రికార్డులలో లభ్యం కాలేదు. కృష్ణాజిల్లాలో ఆడిట్ గమనించిన విషయాలను ప్రభుత్వం అంగీకరిస్తూ (2014 ఫిబ్రవరి), రంగారెడ్డి జిల్లాలో వీడబ్ల్యూఎస్‌సీ సభ్యులకు, స్వయం సహాయక బృందాలకూ 2012-13 సంవత్సరంలో మాత్రం శిక్షణ ఇచ్చినట్టు తెలిపింది. ఇతర జిల్లాల వివరాలు చెప్పలేదు.

[5] టీఎస్‌సీ కార్యక్రమం కోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం జారీ చేసిన ఐఈసీ మార్గదర్శకాలు 2010

3.7 కార్యక్రమం అమలు

3.7.1 సమాచారం, శిక్షణ, ప్రచారం (ఐఈసీ)

గ్రామీణుల నడవడిలో మార్పులు తీసుకురావటం ద్వారా పల్లెపట్టులలోని ఇళ్లు, పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలు, సామాజిక మరుగుదొడ్ల సముదాయాలలో పారిశుధ్య వసతులపట్ల ఆసక్తిని ఇనుమడింపచేసే దిశలో ఐఈసీ కార్యకలాపాలు అత్యంత కీలకమవుతాయి. ఈ కార్యకలాపాలు[6] నిరంతరం కొనసాగుతూ పాలనావ్యవస్థలోని అన్ని అంచెలకూ (జాతీయ, రాష్ట్రీయ, జిల్లా, బ్లాకు, మండల, గ్రామపంచాయతీ) విస్తరించవలసి ఉంటుంది.

i. **ఐఈసీ కార్యకలాపాలలో లోటు :** ఐఈసీ కార్యకలాపాలలో భాగంగా నిర్వహించవలసిన పాటలు, నాటకాలు, వీధినాటికలు, మేళా, హోర్డింగులు, బ్యానర్లు, సమావేశాలు, పాఠశాల ర్యాలీలు, రేడియో కార్యక్రమాలు, ఎగ్జిబిషన్లు, గ్రామీణ కార్యక్రమాలు, అవగాహన సదస్సులు, గోడలపై ప్రకటనలు, మొదలైన వాటి నిర్వహణ విషయంలో 2010-13 నడుమ లక్ష్యసాధనలోటు[7] 13 నుంచి 99 శాతం వరకు ఉన్నట్టు రికార్డుల పరిశీలనలో తెలిసింది. ఫలితంగా 2008-13 సంవత్సరాలలో ₹469.63 కోట్లకుగాను కేవలం ₹32.41 కోట్లు (7 శాతం) మాత్రమే ఖర్చయింది. నిర్దేశించిన 15 శాతంకంటే తక్కువగా ఖర్చుచేశారు. మాస్‌మీడియా ద్వారా రాష్ట్రస్థాయిలో బహుళప్రచారం కల్పించాలని మార్గదర్శకాలలో స్పష్టం చేసినాగానీ గత ఐదు సంవత్సరాలలో ఇందుకోసం అసలు ఖర్చుచేయలేదు. ఇక నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాల[8] విషయానికొస్తే నిధుల వినియోగం 11 నుండి 81 శాతం మధ్యన ఉన్నది (అనంతపురం జిల్లాలో 51 శాతం, కృష్ణాజిల్లాలో 81 శాతం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో 11 శాతం, నెల్లూరు జిల్లాలో 23 శాతం, రంగారెడ్డి జిల్లాలో 48 శాతం). ఇందుకు సంబంధించి ఆడిట్ పరిశీలనలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఐఈసీ కార్యకలాపాలను తీవ్రతరం చేసేందుకు ఎన్ఆర్‌డీడబ్ల్యూపీ[9] ద్వారా మరింత శ్రద్ధ చూపుతున్నట్టు కూడా తెలిపింది.

ii. **స్వచ్ఛతా దూతలు పని చేయకపోవటం :** గ్రామీణులలో పారిశుధ్య వసతులపై ఆసక్తిని పెంపొందించి, వారి నడవడిలో మార్పులు తీసుకు వచ్చేందుకుగాను ఊరి జనసంఖ్యను బట్టి గ్రామస్థాయిలో మోటివేటర్లను (స్వచ్ఛతా దూతలను) నియోగించాలని మార్గదర్శకాలలో పేర్కొన్నారు. ఆమేరకు జనాభా 2000 లోపున ఉన్న గ్రామ పంచాయతీలలో ఒకరినీ, 2000 లకు మించిన జనాభా ఉన్న చోట ఇద్దరు స్వచ్ఛతా దూతలను ఐఈసీ కార్యకలాపాలలో భాగంగా పెట్టుకోవాలి. ఆవిధంగా స్వచ్ఛతా దూతలను నియమించేందుకు తగినవిగా 13,438 గ్రామ పంచాయతీలను గుర్తించగా, 807 మందిని మాత్రమే అలా నియమించారు. అంతేకాక, 2013 ఆగస్టు నాటికి వీరిలో ఎవరూ పనిచేయటంలేదు. స్వచ్ఛతా దూతలుగా పనిచేసేందుకు గ్రామీణులు ముందుకు రావటంలేదని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఇది గ్రామస్థాయిలో ప్రేరణ కొరవడటాన్ని ఇది సూచిస్తుంది. రాష్ట్రంలో ఐఈసీ కార్యకలాపాలమీద ప్రతికూల ప్రభావం చూపుతున్నది.

---

[6] ఆరోగ్యకర విధానాలు, పారిశుధ్యపు అలవాట్లు, పరిసరాల పరిశుభ్రత అంశాలపై జానపద ప్రదర్శనలు, పాటక కళలు, ఆరుబయలు కార్యక్రమాలను నిర్వహించటం

[7] పాటలు, నాటకాలు (85 శాతం), వీధి నాటికలు (71 శాతం), హోర్డింగులు, బ్యానర్లు (86 శాతం), పాఠశాల ర్యాలీలు (51 శాతం), రేడియో కార్యక్రమాలు (99 శాతం), ఎగ్జిబిషన్లు (89 శాతం), గ్రామీణ కార్యక్రమాలు (36 శాతం), అవగాహన సదస్సులు (33 శాతం), గోడలపై ప్రకటనలు (34 శాతం), సమావేశాలు (13 శాతం).

[8] వరంగల్ జిల్లా వివరాలు ఇవ్వలేదు

[9] జాతీయ గ్రామీణ తాగునీటి సరఫరా కార్యక్రమం

ఈ కార్యక్రమాన్ని ప్రవేశపెట్టి 15 సంవత్సరాలు గడిచి, సమృద్ధిగా నిధులున్నాగానీ ఐఈసీ కార్యకలాపాలపై తగుశ్రద్ధ లోపించటం ప్రభుత్వం నిర్దేశించిన లక్ష్యాలను చేరుకోలేకపోవటానికి పరోక్షంగా దోహదపడుతోంది. టీఎస్‌సీ కార్యక్రమంపై అవగాహన లేకపోవటం (టీఎస్‌సీ అమలుచేయని యూనిట్లలో 53 శాతం మంది తమకు ఈ కార్యక్రమం గురించి తెలియదని చెప్పారు), బహిరంగ విసర్జన ఇంకా కొనసాగుతుండటం (52 శాతం మంది ధృవీకరించారు) ఐఈసీ కార్యకలాపాలు తగినంతగా అమలుకాకపోవటాన్ని సూచిస్తున్నాయి. గ్రామీణ నీటిసరఫరా మరియు పారిశుధ్యశాఖ నియంత్రణలో ప్రచార, వ్యక్తిత్వ వికాస కేంద్రాలను (సీసీడీయూ) నెలకొల్పి గ్రామీణ సమాజం నడవడిలో పరివర్తనకు దోహదపడే విధంగా చర్యలు చేపట్టామనీ, అదేవిధంగా యూనిసెఫ్ తోడ్పాటుతోనూ ఎమ్‌జీఎన్ఆర్ఈజీఎస్ కు అనుబంధంగానూ పలు కార్యకలాపాలు చేపడుతున్నామనీ ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి).

3.7.2 వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లు (ఐహెచ్‌హెచ్ఎల్)

మార్గనిర్దేశకాల ప్రకారం బీపీఎల్ కుటుంబాలు వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం స్వయంగా చేపట్టి, అవి పూర్తయి వాడుకలోకి వచ్చిన తర్వాత ప్రభుత్వం నగదు ప్రోత్సాహకం అందచేస్తుంది. ఇక దారిద్ర్యరేఖకు ఎగువన ఉన్న వారి విషయంలో ఈ కార్యక్రమం ప్రయోజనాలను ఎస్సీ/ఎస్టీ, చిన్న-సన్నకారు రైతులు, భూమిలేని కూలీలు, వికలాంగులు, మగదక్షతలేని కుటుంబాలకు మాత్రమే పరిమితం చేశారు.

డీడబ్ల్యూఎస్‌సీ ఇచ్చిన నిధులను ఎమ్‌పీడీఓ అర్హులైన లబ్ధిదారులకు, ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర గృహనిర్మాణ సంస్థకూ (ఏపీఎస్‌హెచ్‌సీఎల్) విడుదల చేస్తారు (టీఎస్‌సీ పథకాన్ని రాష్ట్ర ప్రాయోజిత పథకమైన ఇందిరమ్మ/ఐఏవైతో[10] అమలుచేస్తున్నప్పుడు).

నమూనా పరిశీలన చేసిన యూనిట్లలో వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లకు సంబంధించి ఆడిట్ పరిశీలనలు ఈ కింది విధంగా ఉన్నాయి:

i. **ఒకే రేషన్ కార్డుపై పలు మరుగుదొడ్ల మంజూరు:** ఒక రేషన్ కార్డు, విశిష్ట గుర్తింపు సంఖ్య ఆధారంగా ఒక ఐహెచ్‌హెచ్ఎల్ మాత్రమే మంజూరు చేయవలసి ఉండగా, అనంతపురం, మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరు, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో ఒకదానికన్నా ఎక్కువ ఐహెచ్‌హెచ్ఎల్[11] ఒకే రేషను కార్డు మీద వేరువేరు లబ్ధిదారుల పేర్లతో అనుమతించారు. ఈ పరిస్థితులలో, నిధుల దుర్వినియోగానికి అవకాశం లేకపోలేదు. ఆడిట్ పరిశీలనను ప్రభుత్వం అంగీకరించి, ఈ విషయంలో తగిన చర్యలు తీసుకుంటామని తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి).

ii. **ఒకే లబ్ధిదారునికి పలు మరుగుదొడ్ల మంజూరు:** అనంతపురం, మహబూబ్‌నగర్, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో మొత్తం 27,954 కేసులకుగాను 79 చోట్ల ఒకే లబ్ధిదారునికి రెండు అంతకన్నా ఎక్కువ ఐహెచ్‌హెచ్ఎల్ మంజూరు చేసారు. ఈ విషయం ప్రభుత్వం అంగీకరించి అవసరమైన చర్యలు చేపడతామని బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

iii. **మంజూరులో ఇతర లోటుపాట్లు:** నెల్లూరు జిల్లాలో 93 కేసులను మచ్చుకు పరిశీలించగా వాటిలో పలు లోటుపాట్లు కనిపించాయి. తొమ్మిది దరఖాస్తులలో కోడ్ నెంబర్లు రాయలేదు. నాలుగు కేసులలో నిర్మాణానికి ముందు, ఆ తర్వాత ఫోటోలు తీయలేదు. కొన్ని ఓచర్ల మీద సంతకాలు లేవు. కొన్ని దరఖాస్తులు నిర్ణీత నమూనాలో లేవు. కొన్ని చోట్ల చెక్కు ముట్టినట్టు దరఖాస్తుదారుని సంతకం తీసుకోలేదు.

[10] గ్రామీణ మరియు ఆదర్శ పట్టణ ప్రాంతాలలో సమీకృత ఆధునిక అభివృద్ధి, ఇందిరా ఆవాస్ యోజన

[11] నెల్లూరు జిల్లాలో 107 రేషన్ కార్డులపై 274, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో 21 రేషన్ కార్డులపై 91, అనంతపురం జిల్లాలో 69 రేషన్ కార్డులపై 259, రంగారెడ్డి జిల్లాలో 69 రేషన్ కార్డులపై 510

కొలతల పుస్తకాలు లేవు. మరో 25 కేసులలో ఒకే మరుగుదొడ్డి[12] కోసం ఇద్దరు ముగ్గురికి ప్రోత్సాహకాలు చెల్లించారు. అనుమతి మంజూరు చేసేముందు సబ్ డివిజన్లు అన్ని విషయాలూ పరిశీలిస్తున్నాయని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

iv. **డిజైన్లకు విరుద్ధంగా నిర్మాణాలు:** ప్రభుత్వం ఖరారు చేసిన డిజైను ప్రకారం, 1.0 మీ. వ్యాసం కలిగిన రెండు గుంటలు తవ్వి అందులో ఒకటి నిండిపోగానే అది ఎరువుగా మారేందుకుగాను ఆ గుంటను వేరుచేసేందుకు వీలుగా నిర్మాణం చేయాలి. అయితే, రంగారెడ్డి జిల్లాలోని 15 గ్రామాలలో సర్వే నిర్వహించినప్పుడు పది పదిహేను రింగులు కల సెప్టిక్ టాంక్‌తో, ఎగ్జాస్ట్ పైపుతో నిర్మాణం జరిగినట్లు ఎనిమిది మంది లబ్ధిదారులు పేర్కొన్నారు. ఇది పథకం నిర్దేశించిన డిజైనుకు విరుద్ధం. పది పదిహేను రింగులు వేయటం వలన భూగర్భ జలాలు కలుషితం కావచ్చును. ఎగ్జాస్ట్ పైపువలన ఆక్సిజన్ పోయి ఎరువుగా మారే అవకాశం ఉండదు. ఆడిట్ పరిశీలనతో ప్రభుత్వం ఏకీభవించింది (2014 ఫిబ్రవరి).

v. **పట్టణ ప్రాంతాలలో నిర్మాణాలకు నిధుల వినియోగం:** వరంగల్ జిల్లాలో గృహ నిర్మాణ సంస్థ ఇచ్చిన వినియోగ ధృవపత్రాలు పరిశీలించగా, గ్రామీణ మరుగుదొడ్లకు ఉద్దేశించిన నిధులను 2008-12 సంవత్సరాల నడుమ పట్టణ ప్రాంతాలైన జనగాంలో 420 యూనిట్లు, వరంగల్‌లో 1,939 యూనిట్లకు ఒక్కొక్క దానికీ ₹2,750 వంతున మొత్తం ₹64.87 లక్షలు వెచ్చించారు. ఈ సొమ్ము రికూప్‌మెంట్‌కు చర్య తీసుకుంటామని సమీక్షానంతర సమావేశంలో ఈఎన్‌సీ హామీ ఇచ్చారు (2014 మార్చి).

vi. **అసంపూర్తిగా ఉన్న నిర్మాణాలు:** నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాలలో టీఎస్‌సీ కింద నిర్మించిన 971 యూనిట్లను స్వయంగా పరిశీలించగా వీటిలో 400 మరుగుదొడ్లకు (41 శాతం) పైకప్పు లేదు. అలాగే 382 మరుగుదొడ్లకు (39 శాతం) తలుపులు లేవు. ఉదాహరణకు కొన్నింటి ఛాయా చిత్రాలు ఈ దిగువ ఇవ్వటం జరిగింది. బహిరంగ విసర్జన మానిపించటం, ప్రజల నడవడిలో మార్పు తీసుకురావటం తమ లక్ష్యమని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఈ కింది ఛాయా చిత్రాలలో ధృవీకరించినట్టు యూనిట్లు నిరూపయోగంగా ఉండటం వలన ప్రజలు అనారోగ్యకరమైన పాత పద్ధతులు అనుసరించటం తప్ప మరో మార్గం లేదు.

గ్రామ పంచాయతీ : బండ రవిర్యాల
మండలం : హయత్‌నగర్
జిల్లా : రంగారెడ్డి
మరుగుదొడ్డిని సామాను గదిగా వాడుతున్నారు

గ్రామ పంచాయతీ : తుమ్మల చెరువు
మండలం : ఘట్టు
జిల్లా : మహబూబ్‌నగర్
తలుపు, పైకప్పు, నీళ్ళులేని మరుగుదొడ్డి

---

[12] ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ అండ్ ఎస్ సబ్ డివిజన్లు వింజమూరులో ఒక రేషన్ కార్డుపై రెండు ప్రోత్సాహకాలు, ఉదయగిరిలో రెండు రేషన్ కార్డులపై ఐదు ప్రోత్సాహకాలు

అంతేకాకుండా, 971 మంది లబ్ధిదారులలో 111 మంది (11 శాతం) తాము నిర్మించిన మరుగుదొడ్లను ఉపయోగించటంలేదని చెప్పారు. వీరిలో 24 మంది నీటి వసతి లేదనీ, మరో 953 మంది గుంటలను తరచుగా శుభ్రం చేయటంలేదనీ తెలిపారు. పారిశుధ్యం, నీటి సరఫరా పనులను జమిలిగా చేపడతామని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). మరుగుదొడ్లను శుభ్రపర్చుకునే బాధ్యత లబ్ధిదారులదేనని కూడా ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది. అయితే ఈ విషయం లబ్ధిదారులకు తెలియచెప్పే విధంగా ప్రభుత్వం ఐఈసీ కార్యకలాపాలను చేపట్టి ఉండవలసింది.

3.7.3 పాఠశాల మరుగుదొడ్లు

టీఎస్సీ విధివిధానాల ప్రకారం ప్రభుత్వ పాఠశాలలన్నింటికీ మరుగుదొడ్లు ఉండాలి. ముఖ్యంగా బాలికలకు ప్రత్యేక ఏర్పాట్లు ఉండాలి. ఆరోగ్యకరమైన అలవాట్లపై వారికి అవగాహన కలిగించేందుకు ప్రతి పాఠశాలలో కనీసం ఒక టీచరుకు శిక్షణ ఇవ్వాలి. మరుగుదొడ్ల నిర్మాణ పనులను ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ డివిజన్లు చేపడుతుండగా, గిరిజన ప్రాంతాల పాఠశాలల్లో సమీకృత గిరిజనాభివృద్ధి సంస్థలు (ఐటీడీఏ) ఈ బాధ్యత వహిస్తున్నాయి. ఈ విషయమై నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాలలో 2008-13 సంవత్సరాలకు నిర్ణయించిన లక్ష్యాలు, వాస్తవంగా సాధించిన వాటి వివరాలు ఈ కింది విధంగా ఉన్నాయిః

పట్టిక 3.3

జిల్లా	2008-09		2009-10		2010-11		2011-12		2012-13	
	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి	లక్ష్యం	నిర్మించినవి
అనంతపురం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	391	250
కృష్ణా	శూన్యం	శూన్యం	976	శూన్యం	976	976	172	172	శూన్యం	శూన్యం
మహబూబ్‌నగర్	1372	1372	956	శూన్యం	956	126	830	829	2	2
నెల్లూరు	6415	5188	1227	శూన్యం	751	శూన్యం	1227	471	370	112
రంగారెడ్డి	1121	770	351	99	252	135	117	117	2564	262
వరంగల్	1630	1150	480	172	308	236	72	72	శూన్యం	శూన్యం

మూలం : డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ రికార్డులు

ఈ పట్టికలోని వివరాలను చూస్తే కృష్ణా, వరంగల్, నెల్లూరు జిల్లాలలో నిర్మాణం పనులు ప్రోత్సాహకరంగా ఉండగా, అనంతపురం జిల్లాలో మాత్రం నిర్మాణాలు 2012-13 లోనే ఆరంభించినట్లు తెలుస్తోంది. ఇక మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా విషయానికొస్తే, నూరు శాతం లక్ష్యాలు సాధించినట్లు డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ నివేదికలలో పేర్కొనగా, నమూనా తనిఖీ చేసిన యూనిట్లలో రికార్డులు పరిశీలించినమీదట మరుగుదొడ్ల నిర్మాణ పనులలో కొరత ఉన్నట్లు తెలిసింది. దీనినిబట్టి జిల్లా స్థాయి సమాచారం అసమగ్రంగానూ, అవాస్తవికంగానూ ఉన్నట్లు తేలుతోంది. ఆడిట్ పరిశీలించిన విషయాలను ప్రభుత్వం తన సమాధానంలో అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి).

i. **అవసరం ఉన్నా నిధులు ఇవ్వకపోవటం, నిర్మాణాలు చేపట్టక పోవటంః** పాఠశాలల్లో 1,027 మరుగుదొడ్లు నిర్మించమని మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ₹2.05 కోట్ల మొత్తాన్ని రాజీవ్ విద్యా మిషన్‌కు 2008 మార్చి నెలలో అందచేయగా 2010 జూన్ నెలాఖరు నాటికి 723 యూనిట్లను మాత్రమే పూర్తిచేసి మిగతా మొత్తం ₹60.84 లక్షలను డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్‌కు తిరిగి ఇచ్చేసారు. ఇందుకు కారణాలను కూడా నమోదు చేయలేదు. నమూనా తనిఖీ జరిగిన ఘట్టు, దామరగిద్ద మండలాలలో ఉన్న 98 పాఠశాలలకుగాను 49 చోట్ల ఈ వసతులు లేకపోయినాగానీ 2008-13 సంవత్సరాలలో నిధులేవీ ఇవ్వలేదు. నిర్మాణ వ్యయం పెరగటం వలన నిర్మాణాలు అనుకున్నమేరకు జరగటం లేదని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, నిర్మాణ వ్యయం లెక్కలను సమీక్షించేందుకు ప్రభుత్వం చర్యలేవీ చేపట్టలేదు. కాబట్టి ఈ సమాధానం సరికాదు. అంతేకాక ఘట్టు, దామరగిద్ద మండలాలలో మరుగుదొడ్ల అవసరం ఉన్నాగానీ అందుకు నిధులు ఇవ్వకపోవటానికి కారణాలను ప్రభుత్వం వివరించలేదు.

ii. **ఖర్చుల వివరాలు చెప్పకపోవటం:** మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో 125 పాఠశాలలకు మరుగుదొడ్లు నిర్మించటం కోసం ఆ జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ 2011 నవంబరులో ₹43.75 లక్షల మొత్తాన్ని ఆంధ్రప్రదేశ్ విద్య మరియు సంక్షేమ మౌలిక వసతుల అభివృద్ధి సంస్థ (ఏపీఈడబ్ల్యూఐడీసీ) కు అందచేసింది. అయితే, వీటికి సంబంధించిన ఖర్చుల వివరాలు 2013 జూలై నాటికి డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయానికి అందలేదు. ఏపీఈడబ్ల్యూఐడీసీ, మహబూబ్‌నగర్ కార్యనిర్వాహక ఇంజినీరు ఈ మొత్తానికి వినియోగ ధృవపత్రాలు 2014 ఫిబ్రవరిలో పంపించినట్టు ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఖర్చులలోని యదార్థతను పరిశీలించేందుకు వీలుగా ఓచర్లను, బిల్లులను ఆడిట్ ముందుంచలేదు కనుక ఈ సమాధానం సరికాదు.

iii. **నిధులను వినియోగించకపోవటం:** అదేవిధంగా, రంగారెడ్డి జిల్లాలోని 75 పాఠశాలలకు ఈ వసతులు కల్పించటం కోసం ఆర్‌వీఎమ్ ప్రాజెక్టు డైరెక్టరుకు 2009 మే నెలలో ఇచ్చిన ₹24.60 లక్షల మొత్తాన్ని అసలు వినియోగించకనే ఏడాది తర్వాత 2010 అక్టోబరులో తిప్పిపంపించారు. ఈ మొత్తంమీద వడ్డీ వసూలు చేస్తామని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి).

iv. **బాలికలకు ప్రత్యేక వసతులు లేకపోవటం:** సహవిద్య అమలులో ఉన్న పాఠశాలలో బాలికలకు విడిగా ఏర్పాట్లు ఉండాలని కేంద్ర ప్రభుత్వ మార్గదర్శకాలు నొక్కి చెబుతున్నాయి. అయితే, ఆడిట్ స్వయంగా పరిశీలించిన 84 పాఠశాలలకుగాను 40 చోట్ల బాలికలకు ప్రత్యేక వసతులు లేవు. మిగతా 44 పాఠశాలలో సైతం 19 మరుగుదొడ్లు శిథిలమైపోయాయి. మరో 12 పాఠశాలలకు నీటి వసతి లేకపోవటంతో వీటిని వాడటం లేదు.

పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలలో మరుగుదొడ్ల నిర్వహణ అవసరాలకు కావలసిన నిధులను సంబంధిత శాఖలు సమకూర్చవలసి ఉన్నప్పటికీ పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలలో పారిశుధ్య నిర్వహణ విషయమై పంచాయతీరాజ్ సంస్థల పాత్ర కూడా కీలకమైనదే. నమూనా తనిఖీ చేపట్టిన జిల్లాలలో 84 మరుగుదొడ్లను స్వయంగా పరిశీలించగా పలుచోట్ల ఇవి శిథిలావస్థకు చేరుకుని నిర్వహణ లోపాన్ని సూచిస్తున్నాయి. వాటిలో కొన్ని ఈ దిగువ ఛాయా చిత్రాలలో చూడవచ్చును:

పాఠశాల: ప్రాథమిక పాఠశాల
గ్రామ పంచాయతీ: సిరిగిరిపూర్ తండా
మండలం : మహేశ్వరం
జిల్లా : రంగారెడ్డి
నీటి కొరత వలన ఈ మరుగుదొడ్లను వాడటం లేదు

పాఠశాల : మండల ప్రజా పరిషత్ పాఠశాల
గ్రామ పంచాయతీ: గుడి ముంకంపల్లి
మండలం : దామరగిద్ద
జిల్లా : మహబూబ్‌నగర్
శిథిలావస్థలో ఉన్న ఈ మరుగుదొడ్లను వాడటం లేదు

పాఠశాలలు, అంగన్‌వాడీలలోని మరుగుదొడ్ల నిర్వహణ సంబంధిత శాఖలదేనని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, పాఠశాలలో పరిశుభ్రత పాటించే విషయంలో పంచాయతీరాజ్ సంస్థల పాత్ర గురించి మార్గదర్శకాలలో విపులంగా పేర్కొన్నారు.

3.7.4 అంగన్‌వాడీలలో మరుగుదొడ్లు

పిల్లలు మరుగుదొడ్లను ఉపయోగించటం చిన్నతనంలోనే అలవరచే దిశగా పిల్లలతోపాటుగా వారి తల్లుల నడవడిలో కూడా మార్పు తెచ్చేందుకు అంగన్‌వాడీలను ఒక వేదికగా పరిగణిస్తున్నారు. కాబట్టి, ప్రతి అంగన్‌వాడీలోనూ చిన్న పిల్లలకు అనువైన మరుగుదొడ్లు ఉండాలి. అంగన్‌వాడీ కేంద్రాలలో మరుగుదొడ్ల నిర్మాణ వ్యయం కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు 70:30 నిష్పత్తిలో భరిస్తాయి. నిర్మాణం పనులను ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ డివిజన్లు, స్త్రీ - శిశు సంక్షేమ శాఖ చేపడతాయి. నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాలలో ఇందుకు సంబంధించి 2008-13 సంవత్సరాలకు లక్ష్యాలు, వాస్తవ పురోగతి (లక్ష్య సాధన) పట్టిక 3.4 లో ఉన్నాయి:

పట్టిక 3.4

జిల్లా	2008-09		2009-10		2010-11		2011-12		2012-13	
	లక్ష్యం	లక్ష్య సాధన	లక్ష్యం	లక్ష్య సాధన	లక్ష్యం	లక్ష్య సాధన	లక్ష్యం	లక్ష్య సాధన	లక్ష్యం	లక్ష్య సాధన
అనంతపురం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం
కృష్ణా	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం
మహబూబ్‌నగర్	శూన్యం	శూన్యం	357	142	శూన్యం	శూన్యం	215	215	1677	శూన్యం
నెల్లూరు	1396	197	1199	శూన్యం	శూన్యం	శూన్యం	498	128	1726	148
రంగారెడ్డి	265	26	239	125	114	42	72	72	1395	శూన్యం
వరంగల్	419	శూన్యం	419	శూన్యం	130	శూన్యం	464	54	410	287

మూలం : డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయాల రికార్డులు

అనంతపురం, కృష్ణా జిల్లాలలో లక్ష్యాలను ప్రభుత్వం 2008 కి ముందే పూర్తిచేసినందున ఇక్కడ 2008-13 సంవత్సరాలలో అంగన్‌వాడీ కేంద్రాల మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం తలపెట్టలేదని చెబుతున్నారు. మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరు, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో 2012-13 సంవత్సరానికి అధిక లక్ష్యాలను నిర్ణయించి అంగన్‌వాడీ మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికి ప్రేరణ కలిగించాలని తలపెట్టినా, మహబూబ్‌నగర్, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో సాధించినది శూన్యం. నెల్లూరు జిల్లాలో కూడా ఇది తొమ్మిది శాతం మాత్రమే. మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరు, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో నిర్మాణం పనులు జరుగుతున్నాయనీ, త్వరలోనే ఇవి పూర్తవుతాయనీ ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

నమూనా తనిఖీ చేపట్టిన యూనిట్ల రికార్డుల పరిశీలనలో ఈ కింది విషయాలు తెలిశాయి:

i. **నిర్మాణాలు పూర్తికాకపోవటం:** మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా ఘట్టు, దామరగిద్ద మండలాలలో 2008-13 సంవత్సరాల నడుమ 65 అంగన్‌వాడీ కేంద్రాలకు ఈ వసతులు లేవని గుర్తించగా, ప్రభుత్వం ఈ ఐదు సంవత్సరాలలో 26 మరుగుదొడ్లను మాత్రమే మంజూరు చేసింది. వీటిని సైతం పూర్తిచేయలేకపోయింది. ఈ పనులు పురోగతిలో ఉన్నట్టు ఆడిట్‌కు బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

ii. **మరుగుదొడ్లలో వసతుల లేమి:** ఆడిట్ అధికారులు 26 అంగన్‌వాడీ కేంద్రాలను సందర్శించగా, ఈ 26 కేంద్రాలలోని ఆయాలు అక్కడ పిల్లలకు అనువైన మరుగుదొడ్లు లేవని నివేదించారు. మరుగుదొడ్లకు తలుపులుగానీ, పైకప్పుగానీ లేవని లబ్ధిదారులలో 35 - 54 శాతం మంది పేర్కొన్నారు. వీటిలో నీటి సరఫరా లేదని 88 శాతం మంది తెలిపారు. మరుగుదొడ్లలో నీటి వసతి కల్పిస్తామని ప్రభుత్వం హామీ ఇచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). కానీ బాలలకు హితవైన మరుగుదొడ్లకు తలుపులు, పైకప్పు సమకూర్చేందుకు మార్గదర్శకాలలో వెసులుబాటు లేదని మాత్రం తెలిపింది. అయితే, ఆడిట్ పరిశీలనలు పిల్లల మరుగుదొడ్లకు సంబంధించినవి కావు కనుక, వీటికి తలుపులు, పైకప్పు అమరిక మార్గదర్శకాలలోనే నిర్దేశించారు కనుక ఈ సమాధానం సముచితం కాదు.

3.7.5 రివాల్వింగ్ ఫండ్

కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు 80:20 నిష్పత్తిలో నిధులు సమకూర్చి ఒక రివాల్వింగ్ ఫండ్‌ను ఏర్పాటు చేసి మంచి పరపతి కలిగిన సహకార సంఘాలకు, స్వయం సహాయ బృందాలకు నిధులు విడుదల చేయాలని ఆపరేషనల్ గైడ్‌లైన్స్ (ఎన్‌బీఏ గైడ్‌లైన్స్, 2012) లో స్పష్టం చేసారు. టీసీఎస్ కార్యక్రమం కింద ప్రోత్సాహకాలకు అర్హతలేని ఏపీఎల్ కుటుంబాలకు ఈ నిధి ఉపయోగపడుతుంది. ఈ నిధి కింద ఇచ్చిన ఋణాలను 12 నుండి 18 వాయిదాలలో వసూలు చేయాలి. వీటి విషయమై ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయం, ఎంపిక చేసిన యూనిట్ కార్యాలయాల రికార్డులు పరిశీలించగా ఈ కింది విషయాలు తెలిశాయి:

i. **రాష్ట్రం వాటా విడుదల చేయకపోవటం:** రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తన వంతుగా ఇవ్వవలసిన ₹67.50 లక్షలను విడుదల చేయకుండానే కేంద్రం సమకూర్చిన నిధులనుంచి 2011-12, 2012-13 సంవత్సరాలలో మొత్తం ₹2.70 కోట్లు వినియోగించారు. అంతేకాకుండా, లబ్ధిదారులనుంచి వాయిదా మొత్తాలను 2013 మార్చి నాటికి వసూలు చేయలేదు. నిధులు రాగానే రాష్ట్రం వాటాను విడుదల చేస్తామని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

ii. **నిధులను ఆలస్యంగా అందచేయటం:** వరంగల్ డీఆర్‌డీఏ ప్రాజెక్టు డైరెక్టరుకు అందచేసేందుకు వీలుగా ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ 2013 మార్చి నెలలో ₹50 లక్షలను డీడబ్ల్యూఎస్‌సీ కార్యాలయానికి రివాల్వింగ్ ఫండ్ రూపేణా విడుదల చేసింది[13]. ఇటువంటి నిధులను 15 రోజులలోగా తర్వాతి స్థాయి కార్యాలయానికి పంపించాలని మార్గదర్శకాలలో స్పష్టం చేసినాగానీ, 2013 ఆగస్టు నాటికి డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఈ విషయం పట్టించుకొనక పోవటంవలన నిధులు జిల్లా స్థాయిలోనే ఉండిపోవటం, ఆశించిన లక్ష్యాలు సాధించక పోవటానికి ఇది దారితీసింది. నిధులను డీఆర్‌డీఏ కార్యాలయానికి 2013 డిసెంబరులో అందచేసినట్టు ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఈ విధంగా చూసినా, నిధుల పంపిణీలో 9 నెలల జాప్యం చోటుచేసుకుంది. ఇది పనుల నిర్వహణలో పురోగతిమీద ప్రభావం చూపింది.

iii. **నిధులను వినియోగించకపోవటం:** నెల్లూరు జిల్లాకు 2002లో అందిన ₹26.68 లక్షలు 2013 జూలై నాటికి వినియోగించుకొనలేదు (ఇందులో కేంద్రం నుంచి వచ్చినవి ₹21.50 లక్షలు కాగా రాష్ట్రం వాటా ₹5.18 లక్షలు). జాప్యాన్ని ధృవీకరిస్తూనే, 2013 డిసెంబరులో నిధులను విడుదల చేసినట్టు ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి).

iv. **ఖర్చుల వివరాలు అందచేయకపోవటం:** రంగారెడ్డి జిల్లా డీఆర్‌డీఏ సంస్థకు 2013 మార్చి నెలలో ఇచ్చిన ₹50 లక్షలకు సంబంధించిన ఖర్చుల వివరాలు ఇవ్వలేదు. ఇందుకు సంబంధించిన వినియోగ ధృవపత్రాలు అందినట్టు ప్రభుత్వం చెప్పింది (2014 ఫిబ్రవరి) కానీ సంబంధిత రికార్డులను ఆడిట్ ముందుంచలేదు.

3.7.6 ప్రాధాన్యత లోపించిన సామాజిక మరుగుదొడ్ల సముదాయాలు

సామాజిక మరుగుదొడ్ల సముదాయాల నిర్మాణాన్ని ఎన్‌బీఏ ఉద్యమంలో ఎంతో ముఖ్యమైన అంశంగా భావించారు. గ్రామంలో వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికి తగిన స్థలం లేనప్పుడు, నిర్మాణానంతర నిర్వహణ బాధ్యతను వహించేందుకు అక్కడి సమాజం సన్నద్ధమైన పరిస్థితులలో ఈ తరహా సామాజిక మరుగుదొడ్ల నిర్మాణం విషయం ఆలోచిస్తారు. వీటి నిర్మాణ వ్యయాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, స్థానిక సమాజం 60:30:10 వంతున భరిస్తాయి. ఇక వీటి నిర్వహణ కోసం పంచాయతీ రాజ్ సంస్థలు వినియోగదారుల నుంచి రుసుములు వసూలు చేయటం వంటి విధానాల ద్వారా నిధులు సమకూర్చుకుంటాయి.

[13] ప్రొసీడింగ్స్ నెం.744/ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్/టీఎస్‌సీ/జీఓఐ రిలీజ్/639/2010/2, తేదీ 20 మార్చి 2013

ఆరు జిల్లాలలో నమూనా తనిఖీ చేపట్టగా, కేవలం మహబూబ్‌నగర్, కృష్ణా జిల్లాలలో మాత్రమే సామాజిక మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికి లక్ష్యాలను నిర్ణయించారు. ఈ రెండు జిల్లాలలో కలిపి 2008-09 సంవత్సరంలో 20 నిర్మాణాలు చేపట్టవలసి ఉండగా, 2013 మార్చి నాటికి 17 మాత్రమే నిర్మించారు[14]. ఈ ఆడిట్ సమీక్ష పరిధిలోని తర్వాతి సంవత్సరాలలో ఇందుకోసం ఇక లక్ష్యాలేవీ నిర్దేశించలేదు. ఈ అంశానికి తగు ప్రాధాన్యత ఇవ్వక పోవటాన్ని ఇది సూచిస్తుంది. వీటి నిర్మాణానికి స్థానిక ప్రజలు అంతగా ముందుకు రాకపోవటం వలన నిర్వహణ సమస్యలు తలెత్తుతాయని వీటికి బదులు వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికే ప్రాధాన్యతనిస్తున్నామని ప్రభుత్వం చెప్పింది (2014 ఫిబ్రవరి).

3.7.7 గ్రామీణ పారిశుధ్య పరికరాల దుకాణాలు, ఉత్పత్తి కేంద్రాలు

పారిశుధ్య మరుగుదొడ్లు, సోకేజ మరియు కంపోస్టు గుంటలు, వెర్మి కంపోస్టింగ్, వాషింగ్ ప్లాట్‌ఫారాలు, వాటర్ ఫిల్టర్లు మొదలైన పారిశుధ్య సామగ్రి, హార్డ్‌వేర్, డిజైన్లు వంటివి సరఫరా చేయటం కోసం ఉత్పత్తి కేంద్రాలను, గ్రామీణ పారిశుధ్య సామగ్రి దుకాణాలను (ఆర్‌ఎస్‌ఎమ్) నెలకొల్పాలని టీఎస్‌సీ, ఎన్‌బీఏ విధివిధానాలలో సూచించారు.

i. **ఆర్‌ఎస్‌ఎమ్‌లను నెలకొల్పటంలో లోటుః** మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో ఉన్న 15 తప్ప నమూనా తనిఖీ చేపట్టిన జిల్లాలలో ఎక్కడా ఆర్‌ఎస్‌ఎమ్‌లను నెలకొల్పలేదు. అంతేకాకుండా, కృష్ణా జిల్లా గుడివాడ, బంటుమిల్లి సబ్ డివిజన్లలో ఆర్‌ఎస్‌ఎమ్ స్థాపించటం కోసం ఇద్దరు కాంట్రాక్టర్లకు ₹4 లక్షల చొప్పున మొత్తం ₹8 లక్షలు 2008 జూలై నెలలో ఇవ్వగా ఐదు సంవత్సరాలు దాటినా వీటిని ఆరంభించలేదు. ఇటువంటి యూనిట్లను ప్రారంభించేందుకు స్వయం సహాయక బృందాలు ముందుకు రాకపోవటం వలన మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా తప్ప నమూనా తనిఖీ జరిగిన మిగతా జిల్లాలలో వీటిని ప్రారంభించలేదని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). కృష్ణా జిల్లాలో ఇదివరకు ఇచ్చిన మొత్తాలను వసూలు చేయమని ఆదేశాలు జారీ చేసినట్టుకూడా ప్రభుత్వం తెలిపింది.

ii. **ఉత్పత్తి కేంద్రాలను నెలకొల్పకపోవటం :** ఉత్పత్తి కేంద్రాలను నెలకొల్పటంలో ప్రభుత్వం తగిన చొరవ చూపకపోవటం వలన రివాల్వింగ్ ఫండ్‌ను వినియోగించుకోలేక పోవటమే కాక, వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్ల నిర్మాణానికి అవసరమయ్యే సామగ్రిని తక్కువ ధరకు తమ గ్రామంలోనే పొందే అవకాశం లబ్ధిదారులకు కలగటం లేదు. అంతేకాక, ఈ రూపేణా లభించే ఉపాధి అవకాశాలను కూడా గ్రామీణులు కోల్పోతున్నారు. లబ్ధిదారుల నుంచి వచ్చే డిమాండును అనుసరించి యూనిట్లను నెలకొల్పే విషయం జిల్లా స్థాయిలో నిర్ణయిస్తారని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఈ ఆడిట్ నివేదికలోని పేరా 3.7.1 లో వివరించిన విధంగా, అల్ప స్థాయిలో సాగిన ఐఈసీ కార్యకలాపాలు, ఈ యూనిట్లను స్థాపించటం వలన కలిగే ప్రయోజనాల పట్ల ప్రభుత్వం అవగాహన కల్పించలేకపోవటం కొంతమేర ఇందుకు దారితీశాయి.

3.7.8 ఘన, ద్రవ వ్యర్థాల నిర్మూలన (ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్)

ఈ అంశం కింద కంపోస్టు గుంటల తవ్వకం, వెర్మి కంపోస్టింగ్, ఉమ్మడి మరియు వ్యక్తిగత బయోగ్యాస్ ప్లాంట్లు, చౌక ధరల్లో డ్రైనేజీ, సోకేజీ ఛానల్స్/గుంటలు, నీటి పునర్వినియోగం, సేకరణ వ్యవస్థ, ఇంటింటి చెత్త సేకరణ, నిర్మూలన మొదలైన వాటిని చేపట్టాలి. ప్రాజెక్టు వ్యయాన్ని 2008-12 సంవత్సరాల మధ్య కేంద్ర ప్రభుత్వం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, గ్రామపంచాయతీ 60:20:20 చొప్పున భరించేవి. ఈ ఖర్చును 2012-13 నుంచి కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలే 70:30 వంతున పెట్టుకుంటున్నాయి.

[14] కృష్ణా జిల్లాలో 8, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో 9

నమూనా తనిఖీ చేసిన యూనిట్లలో రికార్డులు పరిశీలించగా ఈ కింది విషయాలు తెలిశాయి:

i. **నిధులను పూర్తిగా వాడుకొనకపోవటం:** నిధులు ₹31.64 కోట్ల మేర అందుబాటులో ఉన్నాగానీ (కేంద్రం వాటా ₹23.31 కోట్లు, రాష్ట్రం వాటా ₹8.33 కోట్లు) రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 2008-12 సంవత్సరాలలో కేవలం ₹2.60 కోట్లు మాత్రమే (8 శాతం) వాడుకోగలిగింది. ఇందుకు సమాధానమిస్తూ ప్రభుత్వం 3,482 గ్రామ పంచాయతీలలో ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ ప్రాజెక్టులకు 2013 జనవరిలో అనుమతినిచ్చామనీ, వాటిలో నల్గొండ, మెదక్, తూర్పు గోదావరి, అనంతపురం జిల్లాలలోని నాలుగు గ్రామ పంచాయతీలలో నాలుగు ప్రాజెక్టులు ప్రయోగాత్మకంగా చేపట్టామనీ తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి).

ii. **ఘన వ్యర్థాల నిర్మూలన పనులు చేపట్టకపోవటం:** వరంగల్ జిల్లాలో మొత్తం ప్రాజెక్టు విలువ ₹60.27 కోట్లు కాగా, 2008-13 సంవత్సరాలలో భూగర్భ డ్రైనేజీ, సైడు కాలువల నిర్మాణానికి కేవలం ₹6.72 లక్షలు (0.11 శాతం) మాత్రమే వినియోగించారు. ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ కింద పనులు చేపట్టకపోవటానికి కారణంగా స్పష్టమైన మార్గదర్శకాలు లేకపోవటమేనని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ కింద నిధుల కేటాయింపు గురించి కేంద్ర ప్రభుత్వం ఇదివరకే మార్గదర్శకాలలో స్పష్టం చేసింది.

iii. **ఘన వ్యర్థాల నిర్మూలన పనులకు నిధులు సరిగా వినియోగించకపోవటం:** రంగారెడ్డి జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ₹1.26 కోట్లకుగాను 2008-13 సంవత్సరాలలో ₹51.06 లక్షలను మాత్రమే ఖర్చు చేసింది. ఇందులో 127 సైకిల్ రిక్షాలు, 25,400 చెత్తకుండీల కోసం ₹31.06 లక్షలను వెచ్చించింది. జిల్లాలోని 14 మండలాలకు పంపిణీ చేసేందుకు వీటిని తెప్పించారు. ఈ పనులను త్వరలోనే పూర్తి చేస్తారని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

అదేవిధంగా, కృష్ణా జిల్లాలో ఈ అంశం కింద కేటాయించిన ₹2.72 కోట్లకుగాను ₹51.56 లక్షలు (19 శాతం) మాత్రమే ఖర్చయింది. ఈ విషయాన్ని ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి).

iv. **అదనంగా ఇచ్చిన నిధులు:** విధివిధానాల ప్రకారం, 500 కుటుంబాలు కల గ్రామపంచాయతీలకు ఈ అంశం కింద ₹20 లక్షల వరకు ఇవ్వవచ్చును. అయితే రంగారెడ్డి జిల్లా పుప్పలగూడ గ్రామ పంచాయతీకి భూగర్భ డ్రైనేజీ వ్యవస్థ, మురుగునీటి శుద్ధి పరికరాల కోసం 2012-13 లో నిబంధనలు అతిక్రమించి ₹28 లక్షలు ఇచ్చారు. మార్గదర్శకాల ప్రకారం అదనపు వ్యయాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వంగానీ గ్రామ పంచాయతీగానీ భరించాలి. ఇందుకు ప్రభుత్వం ప్రత్యేకించి సమాధానమివ్వలేదు.

రంగారెడ్డి జిల్లాలోని 15 గ్రామ పంచాయతీలలో ప్రత్యక్ష పరిశీలన చేపట్టగా, మురుగునీటిని పంట పొలాలు, చెరువులు, మూసీనది, దానికి ఆనుకుని ఉన్న చెరువులలోకి వదులుతున్నారని తెలిసింది. ఇది అంతిమంగా జలాశయాలను కలుషితం చేసి పలు వ్యాధులకు కారణమవుతుంది. నమూనా తనిఖీ చేపట్టిన మిగతా జిల్లాలైన అనంతపురం, మహబూబ్‌నగర్, నెల్లూరులలో ఈ అంశం కింద ప్రాజెక్టులేవీ తలపెట్టలేదు. అనంతపురం, నెల్లూరు జిల్లాలలో ఆడిట్ పరిశీలనలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది. మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో మాత్రం ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ పనులను చేపట్టినట్టు తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఇందుకు సంబంధించిన రికార్డులేవీ ఆడిట్‌కు చూపించలేదు. రంగారెడ్డి జిల్లాలో ఎస్ఎల్‌డబ్ల్యూఎమ్ కింద ఆరంభించిన ప్రాజెక్టులు వివిధ దశలలో ఉన్నాయనీ, అవి పూర్తయ్యాక కాలుష్యపరమైన ప్రధాన సమస్యలు పరిష్కారమవుతాయనీ ప్రభుత్వం తెలిపింది.

3.8 ఆర్థిక నిర్వహణ

టీఎస్సీ అమలు చేయటం కోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 2008-13 సంవత్సరాలలో విడుదల చేసిన నిధుల వివరాలు చార్టు 3.2 లో ఉన్నాయి.

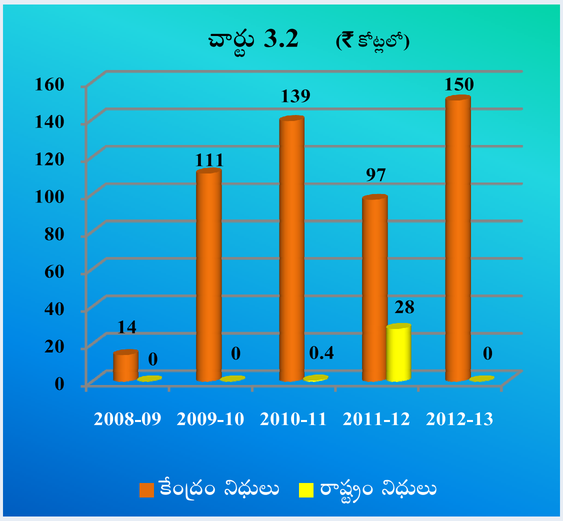

మూలం: ఆయా సంవత్సరాల వినిమయ పద్దులు

రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 2008-09, 2009-10, 2012-13 సంవత్సరాలలో అసలు నిధులేవీ విడుదల చేయలేదని దీనిని బట్టి తెలుస్తోంది. ఇందుకు ప్రభుత్వం సమాధాన మేమీ ఇవ్వలేదు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 2011-12లో తన వంతు వాటాగా ₹100 కోట్లకు బడ్జెట్ విడుదల ఉత్తర్వులు (బీఆర్ఓ) జారీ చేసింది. ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ₹28 కోట్లు ఖర్చుగా చూపించగా, సంబంధిత రికార్డులను ఆడిట్ పరిశీలించినప్పుడు ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కేవలం ₹14.57 కోట్లు మాత్రమే ఖర్చు చేసినట్లు తెలిసింది. ఆడిట్ గమనించిన విషయాలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి).

కేంద్ర ప్రభుత్వం నుంచి వచ్చిన ₹5.48 కోట్ల[15] నిధులను 2011-12 లో రాష్ట్రం వాటాకు మళ్లించారు. తిరిగి భర్తీచేసే పద్ధతిన ఈ మళ్లింపు జరిగిందని చెబుతున్నాగానీ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఈ మొత్తాన్ని 2013 ఆగస్టు నాటికి రీఇంబర్స్ చేయలేదు. ఆడిట్ పరిశీలనను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఈ మొత్తాన్ని సర్దుబాటు చేస్తామని కూడా తెలిపింది.

3.8.1 నిధుల విడుదలలో జాప్యం

ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ అందుకున్న నిధులను 15 రోజులలోగా ప్రాజెక్టు అమలు సంస్థలకు పంపిణీ చేయాలని కేంద్ర ప్రభుత్వ మార్గదర్శకాలలో స్పష్టం చేశారు. అయితే 2010 ఆగస్టు నుంచి 2012 మే నెలల మధ్యన ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ నుంచి ₹174.18 కోట్ల మొత్తాన్ని వివిధ డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయాలకు అందచేయటంలో 28 నుంచి 301 రోజుల వరకూ జాప్యం జరిగింది. జిల్లాలకు నిధులను అవసరాన్ని అనుసరించి అందచేస్తున్నట్లు ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, టీఎస్సీ అమలుచేసేందుకు జిల్లాస్థాయి కార్యాలయాన్ని ఒక యూనిట్‌గా పరిగణించాలనీ, ప్రణాళికాబద్ధంగా అందచేస్తున్న నిధులను జిల్లాస్థాయిలో సక్రమంగా వినియోగించుకుని కార్యక్రమాన్ని ప్రభావశీలంగా అమలుచేసేలాగున ప్రభుత్వం ఆయాసంస్థల సామర్థ్యం పెంపొందించాలని కేంద్రం తన మార్గదర్శకాలలో సూచించింది.

అనంతపురం డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ దగ్గర ₹15.14 కోట్ల మేర నిధులు అందుబాటులో ఉన్నా, ప్రాజెక్టు అమలుచేసే సంస్థలకు 2010-13 సంవత్సరాల మధ్యన కేవలం ₹25.19 లక్షలు మాత్రమే ఇచ్చింది. ఇక్కడ 2010-11 సంవత్సరంలో ఆమోదించిన 5,290 వ్యక్తిగత మరుగుదొడ్లలో 907 నిర్మాణాలను చేపట్టేందుకు ఈ మొత్తం అందచేసింది. అన్ని పనులనూ త్వరలో పూర్తి చేయిస్తామని సమీక్షానంతర సమావేశంలో (2014 మార్చి) ఈఎన్‌సీ హామీ ఇచ్చారు.

15 వరంగల్ జిల్లాలో ₹44.20 లక్షలు, కృష్ణా జిల్లాలో ₹5.04 కోట్లు

3.8.2 నిధులను బ్యాంకు డిపాజిట్లలో పెట్టటం

విధివిధానాలను అతిక్రమించి ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్ 2008-09, 2010-11 సంవత్సరాలలో ₹8.50 కోట్లమేర పథకం నిధులను కాలపరిమితి డిపాజిట్లలో పెట్టింది. నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాలలో కూడా మొత్తం ₹25.86 కోట్లను కాలపరిమితి డిపాజిట్లలో[16] ఉంచారు. ఆడిట్ పరిశీలనలను ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి).

3.8.3 వినియోగ ధృవపత్రాల పెండింగు

నమూనా తనిఖీ చేసిన జిల్లాలలో టీఎస్‌సీ నిధులకు సంబంధించి ఈ కింద వివరించిన విధంగా ప్రాజెక్టు అమలు సంస్థలనుంచి వినియోగ ధృవపత్రాలు అందవలసి ఉంది.

పట్టిక 3.5

క్రమ సంఖ్య	యూనిట్ పేరు	వినియోగ ధృవపత్రాల బకాయిల వివరాలు		
		మొత్తం (₹ కోట్లలో)	బకాయిపడిన సంస్థ	ఎప్పటినుంచి బకాయి
1	ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్	0.68	22 జిల్లాల డీడబ్ల్యూ&సీడీఏల ప్రాజెక్టు డైరెక్టర్లు[17]	2010 ఆగస్టు
2	డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, రంగారెడ్డి	4.99	మండల పరిషత్ అభివృద్ధి అధికారులు	2008-12
		6.13	ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ సబ్ డివిజన్లు	2007-13
3	డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, వరంగల్	0.26	సాంఘిక సంక్షేమశాఖ ఈఈ (2008-09), స్త్రీ-శిశు సంక్షేమం పీడీ (2009-10, 2010-11)	2008-11
4	డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, అనంతపురం	0.04	పీడీ, ఐటీడీఏ, శ్రీశైలం	2008 జూలై
5	డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, నెల్లూరు	3.47	ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ డివిజన్లు, మండల పరిషత్ అభివృద్ధి అధికారులు	2011-12
	మొత్తం	**15.57**		

మూలం: నమూనా తనిఖీ చేసిన యూనిట్ల రికార్డులు

ఐటీడిఏ, శ్రీశైలం 2014 ఫిబ్రవరిలో మొత్తం ₹4 లక్షలు వడ్డీతో సహా తిరిగి ఇచ్చిందని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, ఇందుకు సంబంధించిన పత్రాలను మాత్రం ఆడిట్ పరిశీలనకు ఇవ్వలేదు. మిగతా జిల్లాలలో నిధులను త్వరలో వినియోగిస్తామని తెలిపారు.

i. డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్, రంగారెడ్డి జిల్లా తమకు 2011 మార్చి నెలలో వచ్చిన ₹4.05 కోట్లు ఖర్చు చేసినట్టు చూపుతున్నా ఈ మొత్తం 2012 మే నాటికి ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ హైదరాబాదు డివిజనులోనే ఉన్నది (ఇది రంగారెడ్డి జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్ నియంత్రణలో ఉండి టీఎస్‌సీ పనులు నిర్వహిస్తున్న సంస్థ).

ii. ఐదు జిల్లాలలో డీడబ్ల్యూఎస్‌ఎమ్ కార్యాలయాలు[18] సిబ్బందికీ, అమలు సంస్థలకూ 2008-12 సంవత్సరాలలో ఇచ్చిన అడ్వాన్సులు మొత్తం ₹3.67 కోట్లు 2013 ఆగస్టు నాటికి సర్దుబాటుకాలేదు. సంబంధిత శాఖలనుంచి అడ్వాన్సులను వసూలు చేస్తున్నామని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). అయితే, రికవరీ వివరాలు 2014 మే వరకు ఆడిట్‌కు అందలేదు.

[16] అనంతపురం జిల్లాలో ₹5 కోట్లు (2007 జూన్ నుంచి 2010 ఏప్రిల్ వరకు); నెల్లూరు జిల్లాలో ₹7కోట్లు (2010-11), మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో ₹12.56 కోట్లు, రంగారెడ్డి జిల్లాలో ₹1.30 కోట్లు (2009 జూన్ నుంచి 2010 సెప్టెంబరు వరకు)

[17] జిల్లా స్త్రీ-శిశు సంక్షేమ సంస్థలు

[18] అనంతపురం జిల్లాలో ₹1 కోటి, కృష్ణా జిల్లాలో ₹1.44 కోట్లు, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లాలో ₹9.76 లక్షలు, రంగారెడ్డి జిల్లాలో ₹80 లక్షలు,వరంగల్ జిల్లాలో ₹32.63 లక్షలు

3.8.4 పాలనాపరమైన ఖర్చులలో అవకతవకలు

కార్యక్రమం విధివిధానాల ప్రకారం, 2008-12 సంవత్సరాల మధ్య పాలనాపరమైన ఖర్చులు జిల్లాలోని మొత్తం ప్రాజెక్టు వ్యయంలో ఐదు శాతం వరకు ఉండవచ్చును. తదుపరి సంవత్సరాలలో ఇది నాలుగు శాతం చేసారు. పాలనాపరమైన ఖర్చులలో శిక్షణపై చేసిన వ్యయం, ప్రాజెక్టు కాలంలో నియమించిన తాత్కాలిక సిబ్బంది జీతాలు, సపోర్టు సర్వీసులు, ఇంధన ఖర్చులు, వాహనాల అద్దెలు, వ్రాత సామగ్రి, టీఎస్సీ ప్రాజెక్టు పర్యవేక్షణ - మూల్యాంకనం ఖర్చులు ఉంటాయి. మానవవనరుల అభివృద్ధి రంగంలో నియోగించిన అధ్యాపకుల వేతనాలు, పాఠశాల పారిశుధ్యం-ఆరోగ్యంపట్ల అవగాహన, పర్యవేక్షణ, జిల్లాకు ఒక కంప్యూటరు, దాని అనుబంధ పరికరాల కొనుగోలు ఖర్చులుకూడా ఈ అంశంకింద చేయవచ్చును.

నమూనా తనిఖీ చేసిన యూనిట్లలో పాలనాపరమైన ఖర్చులకు సంబంధించి ₹18.44 లక్షల మేర ఈ కింది అవకతవకలు బయటపడ్డాయి.

i. **చెల్లింపుల వివరాలు లేకపోవటం:** కృష్ణా జిల్లా నందిగామ సబ్ డివిజనులో ₹12.30 లక్షలను 2008లో సెల్ఫ్ చెక్కు ద్వారా డ్రా చేస్తూ డిప్యూటీ కార్యనిర్వాహక ఇంజనీరు నగదు తీసుకున్న ప్రయోజనం పేర్కొనలేదు. ఇందుకు సంబంధించిన ఓచర్లు, ఎక్విటెన్సులు కూడా ఆడిట్ పరిశీలనకు అందచేయలేదు. చెల్లింపుల వివరాలు నగదు పుస్తకంలో కానీ బ్యాంకు ఖాతాలోకానీ కనిపించకపోవటం, ఓచర్లు, ఎక్విటెన్సులు కూడా లేకపోవటం వలన నగదు అపహరణకు అవకాశం లేకపోలేదు. ఈ చెల్లింపులకు ఎక్విటెన్సులు అన్నీ ఉన్నాయని ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). కానీ వాటిని ఆడిట్ పరిశీలనకు అందచేయలేదు.

ii. **చెల్లింపుల వివరాలు చూపించకపోవటం:** కృష్ణా జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ అక్కడ ఐఈసీ కార్యకలాపాలకోసం 2010 ఫిబ్రవరి, మే నెలల్లో మొత్తం ₹6.14 లక్షలను ఎన్‌జీఓలకు అందచేశారు. వీటికి సంబంధించిన ఓచర్లు, ఎక్విటెన్సులు తనిఖీ కోసం ఆడిట్ ముందుంచలేదు. కాబట్టి ఈ ఖర్చుల వాస్తవికతను ఆడిట్ రూఢి చేసుకోనలేదు. ఈ ఎక్విటెన్సులు అన్నీ ఉన్నాయని ప్రభుత్వం తెలిపింది (2014 ఫిబ్రవరి). కానీ వాటిని ఆడిట్‌కు చూపించలేదు.

3.8.5 బహుళ బ్యాంకు ఖాతాల నిర్వహణ

టీఎస్సీ, ఎన్‌బీఏ విధివిధానాల ప్రకారం ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఒకే సేవింగ్స్ బ్యాంకు ఖాతాను ప్రారంభించి అన్ని లావాదేవీలను దీని ద్వారానే సాగించవలసి ఉంటుంది. అయితే, ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఆరు ఖాతాలు నిర్వహిస్తుండగా నమూనా తనిఖీ చేసిన అన్ని జిల్లాలలో[19] ఒకటికన్నా ఎక్కువ ఖాతాలు నిర్వహిస్తున్నారు. బహుళ ఖాతాలు నిర్వహించటానికి గల కారణాలను ఆడిట్ ప్రత్యేకించి అడిగినా బదులివ్వలేదు. ప్రభుత్వం మాత్రం దిద్దుబాటు చర్యలు తీసుకుంటామని హామీ ఇచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

3.8.6 నగదు పుస్తకం నిర్వహణ లోపాలు

టీఎస్సీ/ఎన్‌బీఏ నగదు పుస్తకాలు పరిశీలించగా ఈ కింది విషయాలు తెలిశాయి :

i. ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ 2009 జూన్ 2 నుంచి 2010 ఆగస్టు 17 వరకు నగదు పుస్తకం నిర్వహించలేదు. ఈ మధ్య కాలంలో రాబడికి సంబంధించినవి ఆరు లావాదేవీలు (వీటి మొత్తం విలువ ₹4.70 కోట్లు) అలాగే ఖర్చులకు సంబంధించినవి 16 లావాదేవీలు (వీటి మొత్తం విలువ ₹4.49 కోట్లు) ఆడిట్ పరిశీలనకు వీలుకాలేదు. తర్వాతికాలంలో నగదుపుస్తకం రాసినాగానీ దీనిని క్లోజ్ చేయటం, బ్యాంకు

[19] అనంతపురం జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ మూడు ఖాతాలు, కృష్ణా జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఐదు ఖాతాలు, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ రెండు ఖాతాలు, నెల్లూరు జిల్లా ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్-సూళ్లూరుపేట, కావలి, వింజమూరు ఆరు ఖాతాలు, రంగారెడ్డి జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ తొమ్మిది ఖాతాలు, వరంగల్ జిల్లా డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ రెండు ఖాతాలు, వరంగల్ ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ డివిజన్ మూడు ఖాతాలు, హనుమకొండ ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ డివిజన్ మూడు ఖాతాలు

రికార్డులతో రికన్సైల్ చేయటం జరగలేదు. నెల్లూరు ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ సబ్ డివిజనులోనూ, మహబూబ్‌నగర్ డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయంలోనూ నగదు పుస్తకం క్లోజింగులలో లోపాలున్నాయి.

ii. రంగారెడ్డి జిల్లాలో డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ ఇబ్రహీంపట్నం, ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ సబ్‌డివిజన్‌లకు చెందిన బ్యాంకు బ్యాలెన్సుల మధ్య 2013 ఆగస్టు నాటికి ₹31.92 లక్షల వ్యత్యాసం ఉన్నది. ఈ ఖాతానుంచి నగదును సెల్ఫ్ చెక్కుల ద్వారానే డ్రా చేస్తున్నారు. వీటి నగదుపుస్తకాన్ని ఆడిట్ పరిశీలనకు అందచేయలేదు. అంతేకాకుండా, డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ 2008-09లో ఇబ్రహీంపట్నం సబ్ డివిజన్‌కు ఇచ్చిన ₹15 లక్షలు బ్యాంకు ఖాతాలో నమోదుకాలేదు. ఆవిధంగా ఇది లెక్కలలోకి రాలేదు. టీఎస్‌సీ, పన్నెండవ ఆర్థిక సంఘం గ్రాంట్లు, రాష్ట్ర ఆర్థిక సంఘం గ్రాంట్లు, వర్క్ ఛార్జ్‌డ్ సిబ్బంది జీతాలు మొదలైన అన్ని రాబడులకూ కలిపి ఇబ్రహింపట్నం సబ్ డివిజన్‌లో ఒకే ఖాతా పెట్టటం వలన ఈ వ్యత్యాసాలు ఏర్పడినట్లు రంగారెడ్డి జిల్లా ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్ఎస్ పర్యవేక్షక ఇంజనీరు బదులిచ్చారు (2014 ఫిబ్రవరి). అంతేకాక, ₹15 లక్షల మొత్తాన్ని ఇబ్రహింపట్నంకు కాక వేరే సబ్ డివిజన్‌కు ఇచ్చినట్లు కూడా చెప్పారు. అయితే తన వాదనకు ఊతంగా బ్యాంకు రికన్సిలియేషన్ నివేదికలుగానీ, మరే ఇతర పత్రాలనుగానీ ఆడిట్‌కు చూపించలేదు.

పైన వివరించిన సందర్భాలలో ఆదాయ వ్యయాలను సరిగా లెక్కచెప్పకపోవటంవలన వంచన, అపహరణలకు అవకాశం లేకపోలేదు.

3.9 పర్యవేక్షణ యంత్రాంగం

ప్రాజెక్టు అమలును ఆన్‌లైన్‌లో పర్యవేక్షించేందుకు రాష్ట్రస్థాయిలో ప్రాజెక్టు పర్యవేక్షణ విభాగం (పీఎమ్‌యూ) 2002 డిసెంబరులో ఏర్పడింది[20]. ఇది పంచాయతీరాజ్ మరియు గ్రామీణాభివృద్ధిశాఖ ముఖ్యకార్యదర్శి కింద పనిచేస్తుంది. రాష్ట్రస్థాయిలో మధ్యంతర సమావేశాలు జరుగుతున్నాయి. ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్ కార్యాలయంలోనూ, ఎంపికచేసిన యూనిట్‌లలోనూ రికార్డులు పరిశీలించగా ఈ దిగువ వివరించిన లోపాలు బయటపడ్డాయి. రాష్ట్ర స్థాయిలో పర్యవేక్షణ లోపాలను ఇవి సూచిస్తున్నాయి.

3.9.1 క్షేత్రస్థాయి తనిఖీలు

మార్గదర్శకాలలో స్పష్టంగా నిర్దేశించినాగానీ నెల్లూరు, వరంగల్లు డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ అధికారులు తమ జిల్లాలలో 2009-13 సంవత్సరాల నడుమ క్షేత్రస్థాయి తనిఖీలు చేపట్టలేదని చెప్పారు. అనంతపురం, కృష్ణా, రంగారెడ్డి జిల్లాలలో క్రమం తప్పకుండా తనిఖీలు చేసినట్లు సంబంధిత డీడబ్ల్యూఎస్ఎమ్ అధికారులు చెప్పినా అందుకు సంబంధించిన రికార్డులను ఆడిట్ పరిశీలనకు ఇవ్వలేదు. ఇక మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా గురించి ఆడిట్ అడిగిన దానికి బదులివ్వలేదు. వరంగల్లు, నెల్లూరు జిల్లాలలో సిబ్బంది కొరత కారణంగా అక్కడ క్షేత్రస్థాయి తనిఖీలు జరగలేదని ప్రభుత్వం అంగీకరించింది (2014 ఫిబ్రవరి). ఇతర జిల్లాలలో తనిఖీలు జరుగుతున్నాయని చెప్పినా, అందుకు సంబంధించిన రికార్డులు ఆడిట్‌కు చూపించలేదు.

3.9.2 గ్రామపంచాయతీలలో స్వచ్ఛతాదివస్ పాటించకపోవటం

నిర్మల్ భారత్ అభియాన్‌లో పారదర్శకత, ప్రజా భాగస్వామ్యం, సమాలోచన, ప్రజామోదం, జవాబుదారీతనం, సమస్యల నివారణ వంటివి పెంపొందించే దిశగా ప్రతి గ్రామపంచాయతీ నెలలో ఒకరోజును స్వచ్ఛతా దివస్ (పరిశుభ్రత దినం) గా పాటించాలి. తదుపరి, ఆరుమాసాలకొకమారు గ్రామ స్వచ్ఛతా సభలను నిర్వహించి నెలవారీ ప్రణాళికల కింద సాధించిన పురోగతిని అక్కడ చర్చకు పెట్టాలి. నమూనా తనిఖీ చేసిన ఏ మండలం లోనూ స్వచ్ఛతాదివస్‌ను ఒక్క గ్రామపంచాయతీ కూడా పాటించటంలేదు. ఈ విషయంలో తగు చర్యలు తీసుకుంటామని ప్రభుత్వం హామీ ఇచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి).

[20] జీ.ఓ.ఎమ్ఎస్.నెం.460, పీఆర్&ఆర్‌డీ (ఆర్‌డబ్ల్యూఎస్) శాఖ, తేదీ 19 డిసెంబరు 2002

3.10 మూల్యానిర్ధారణ అధ్యయనం

కార్యక్రమం అమలుపై మూల్య నిర్ధారణ అధ్యయనం చేపట్టి అక్కడ గమనించిన అంశాలపై దిద్దుబాటు చర్యలు చేపట్టవలసిందిగా విధివిధానాలలో సూచించారు. అయితే, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం (ఎస్‌డబ్ల్యూఎస్ఎమ్) ఈ విధమైన అధ్యయనం ఏదీ నిర్వహించలేదు. ఇందుకోసం నిధులను వెచ్చించలేదు. పర్యవసానంగా, ఇందలి లోపాలను సరిదిద్ది, లక్షిత గమ్యాన్ని సాధించేందుకు చొరవచూపలేదు. నిర్మల గ్రామ పురస్కారం పొందిన గ్రామ పంచాయతీల విషయంలో ఒక ఎన్‌జీఓ ద్వారా ఈ తరహా అధ్యయనం 2012-13 లో చేపట్టినట్లు ప్రభుత్వం బదులిచ్చింది (2014 ఫిబ్రవరి). కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆశించినట్లు ఈ కార్యక్రమాన్ని కార్యసాధకంగా అమలుచేసేందుకూ, గుర్తించిన లోపాలను ఎప్పటికప్పుడు సరిదిద్దేందుకూ ప్రభుత్వం చేపట్టిన ఈ పరిమిత చర్యలు సరిపోవు.

3.11 సారాంశం

*ఈ కార్యక్రమం **15** సంవత్సరాలుగా ఆచరణలో ఉన్నా, ఇందలి కీలకాంశమైన ఐఈసీ కట్టుదిట్టంగా అమలుచేయక పోవటంవలన గ్రామీణ ప్రజల నడవడిలో మార్పు తీసుకువచ్చి, బహిరంగ విసర్జన అలవాటును మానిపించి, పారిశుధ్య వసతులపట్ల వారిలో ఆసక్తి పెంపొందించే లక్ష్యం పెద్దగా నెరవేరలేదు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఈ కార్యక్రమానికి చాలినన్ని నిధులు కేటాయించకపోవటం వలన దీనికి ప్రాధాన్యత కొరవడి, కార్యక్రమం అమలుమీద తగు పర్యవేక్షణకూడా లేకపోవడంతో ఏ అంశంలోనూ ఆశయాలను అందుకోలేదు. కార్యక్రమం అమలుకు ఊతమిచ్చే విధంగా గ్రామీణ పారిశుధ్య సామగ్రి దుకాణాలు, ఉత్పత్తి కేంద్రాల ద్వారా ప్రత్యమ్నాయ పంపిణీ వ్యవస్థ రూపుకట్టలేదు. రివాల్వింగ్ ఫండ్‌నూ సక్రమంగా వినియోగించుకొనలేదు. ఫలితంగా, పారిశుధ్య సామగ్రి తక్కువ ధరకు పొందే అవకాశం గ్రామీణులకు కలగటం లేదు. ఈ రూపేణా లభించే ఉపాధి అవకాశాలనుకూడా వారు కోల్పోతున్నారు. పాఠశాలలు, తదితర సంస్థలలో ఆరోగ్యకర పారిశుధ్య పరిస్థితులు నెలకొనే విధంగా ప్రభుత్వం కట్టుదిట్టం చేయలేదు. బాలికలకు ప్రత్యేక వసతులనూ కల్పించలేదు. మొత్తంమీద, కార్యక్రమం అమలు పలు అభావాలకు తావిచ్చింది.*

3.12 సిఫార్సులు

- రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఐఈసీ కార్యకలాపాలను బలోపేతం చేసేందుకు తగు చర్యలు చేపట్టి, టీఎస్‌సీ/ఎన్‌బీఏ అపేక్ష ప్రేరిత గమనాన్ని విజయవంతం చేసేందుకు పూనుకోవాలి.
- పాఠశాలలలో బాలికలకు ప్రత్యేకంగా మరుగుదొడ్లు సమకూరే విధంగా చర్యలు చేపట్టాలి.
- కార్యక్రమం సక్రమంగా అమలు జరిగేందుకు ఆలంబనగా ప్రభుత్వం ప్రత్యామ్నాయ పంపిణీ విధానాలకు తావు కల్పించాలి.
- కార్యక్రమం అమలును నిరంతరం కనిపెడుతూ అవసరమైన చోట దిద్దుబాటు చర్యలు చేపట్టేందుకు, సమాచారం విశ్వసనీయతను దృఢీకరించుకునేందుకు తగినట్లు పర్యవేక్షణ యంత్రాంగాన్ని పటిష్టం చేయాలి.